

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Traditioneel pastoraat

**Traditie is een wijdvertakte activiteit.
Mensen geven door wat zij van God
ontvangen hebben.
Het is de hartslag van de kerk.
En dus ook van pastoraat.**

Uit God

Vorige week zagen we, hoe 'traditioneel' kan lijken op 'conservatief'. Dat is zeker in de Nederlandse samenleving zo, met haar hang naar nostalgie.

In de Bijbel echter is de traditie een *bewuste activiteit*. Het is doorgeven, overhandigen van wat uit God is. Dat kan van geslacht op geslacht (Deut. 6:7), maar ook naar andere mensen en volken. Paulus typeert zijn evangelieverkondiging in Korinthe als traditie (1Kor. 11:23). Maar ook in de kerk kunnen 'traditioneel' en 'conservatief' op elkaar lijken. Terwijl het om wezenlijk verschillende zaken gaat. De *traditie* put uit God en geeft daarvan door. Het conservatieve richt zich vooral op mensen die willen bewaren wat zij als belangrijk ervaren.

B. Luiten ■

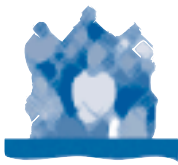
In dit nummer

Kerkelijk leven - B. Luiten	
Traditioneel pastoraat	57
Meditatief - A.J. Mol	
Trouwen ja of nee	61
Wandelen met God - J.T. Oldenhuis	
God spreekt gewis	62
Achtergronden - J.W. Maris	
Gereformeerde Kerken en kerkelijke eenheid in een Europese context (2)	65
Schriftstudie - G. Kwakkel	
Job en Gods hand in ons lijden (1)	68
Samenleving - J. Westert	
Testament en nalaten, regels om wel te doen	71
Lied van de week - J. Smelik	
Liedboek gezang 32	74
Persbericht, Uit de kerken	

met dat uitgangspunt richten wij ons op God, om naar Hem te luisteren

Omdat die twee vaak verward worden, is het belangrijk het verschil helder te krijgen en te houden. Dat geldt zeker voor de leiders in de gemeente (Jak. 3:1), maar niet alleen voor hen. Wij mogen verwachten van iemand die het woord voert, dat hij probeert te spreken als uit God (1Petr. 4:11). Dat is een hoog ideaal, wellicht niet helemaal haalbaar, maar toch bedoeld om alle willekeur en onzin te voorkomen. Zo iemand is dan na te rekenen vanuit het Woord van God. Niemand zal daar volmaakt in zijn. Toch is dergelijk spreken gemakkelijk te onderscheiden van het aandragen van gewoonten en gebruiken en al te menselijke argumenten daarvoor.

Met mijn belijdeniscatechisanten spreek ik af aan het begin van elk seizoen, dat ze nooit iets hoeven te geloven alleen omdat ik het zeg. Ze

hoeven met geen enkel geloofsantwoord genoeg te nemen, als ik het hen niet in de Bijbel kan laten zien. Met dat uitgangspunt richten wij ons op God, om naar Hem te luisteren. En het bewaart ons voor al te vlugge en gemakkelijke antwoorden, vanuit een niet beter weten. Maar dan nog blijft het in geloof een hele kunst om aan het Woord van God niet toe te doen en daarvan niet af te doen. Om het niet breder te maken maar ook niet smaller. En vooral ook om eenzijdigheden te vermijden. Als pastor heb je zo gauw je stokpaardjes en je eigen manier van denken en redeneren. En niet alleen de pastor heeft daar last van. Als iemand in de gemeente eens in opspraak komt, zijn er ineens tal van manieren van denken en praten daarover. Zijn die allemaal uit God? Of is het meeste ingekleurd vanuit de eigen inslag van streng zijn of juist niet? Als je je beroept op 'zo spreekt de Heer', moet je wel weten wat je zegt.

Eén duidelijke naam

Vooropgesteld: God zorgt steeds voor zijn eigen duidelijkheid. Daar kan geen twijfel over zijn.

Bijv. na de zonde met het gouden kalf. Mensen hadden van alles tegen elkaar gezegd over God, vanuit hun eigen aardse denken. Het werd tot een beeld, waardoor God omlaag werd gehaald. Voordat de Heer toen verder ging met zijn volk, openbaarde Hij zich op een heerlijke wijze aan Mozes. Hij ging bij hem staan en riep zijn naam uit:

De HEER is een barmhartig en toegenegen God, lankmoedig en rijk aan goedertierenheid en trouw. Tot in de duizendste generatie betoont Hij zijn goedgunstigheid. Hoe groot, hoe vele en van welke aard de ongerechtigheden ook zijn, Hij vergeeft ze, maar Hij laat ze ook niet ongestraft.

Voor de ongerechtigheid van de voorvaderen roept Hij kinderen en kleinkinderen, de nakomelingen van de derde en vierde generatie, ter verantwoording.

(Ex.34:6-7)

De naam van God was al bekend, als Jahweh, 'Ik ben er'. Dat was voor de uittocht uit Egypte en al het ongeloof daarna. Dat Hij er nu nog steeds is, laat van zijn naam de diepte zien en de hoogte. Hij is de God, die uit zijn innerlijk ervoor kiest er te zijn, bij een volk dat teleurstelt en steeds geneigd is tot verkeerde keuzes. Vandaar deze uitbreiding van zijn naam, waarin God benoemt dat Hij in zijn aanwezigheid genadig is, geduldig, trouw en waarachtig. Zijn liefde is tot in het duizendste geslacht! En het geheim daarvan is, dat hij zonden vergeeft, hoe groot en talrijk ook, zelfs al waren ze heel erg.

Maar Hij laat de ongerechtigheden ook niet ongestraft. Dat zal net zo goed te merken zijn van generatie op generatie.

Dit is heel duidelijk.

Zó wil God gekend zijn en doorverteld worden! Maar horen wij allemaal hetzelfde hierin?

En wat vertellen wij dan door?

Toch hoort ieder anders

De vraag is: hoe beluister je de naam van God, als je hoort dat Hij geweldig is in het vergeven én ook in zijn toornen over het kwaad? En dat de generaties dat zullen merken?

Ik heb gemerkt dat menigeen al luisterend de generaties uit elkaar ziet gaan. Het ene geslacht om Gods liefde te ervaren en het andere om verder te rijpen voor het oordeel. Mensen kunnen zichzelf ook al indelen daarbij, ten goede of ten kwade.

Vervolgens denken ze dan ook zo. De één ziet overal *vrijspraak* en is geneigd nergens meer echt zwaar aan te tillen. De ander ziet juist allerlei *oordeel* en wil dat ook door mensen toegepast zien. Zo ontstaat een veelheid aan meningen en stellingen, die allemaal 'uit God' zijn.

Voeg daarbij, dat ieder wordt beïnvloed door zijn eigen ervaring (hoe streng ben je zelf ooit eens behandeld?), en de kakofonie wordt compleet.

Wat geef je dan vervolgens door aan elkaar?

Hoe wordt de toon in het pastoraat?

Ieder zijn eigen helft?

Hier gaat dus iets fout. Heel subtiel, maar ook heel duidelijk.

Want het zal waar zijn, dat mensen een verschillend oordeel tegemoet gaan.

Maar dat geeft niemand het recht, om de ene naam God in tweeën te knippen!

Want dat gebeurt in feite. Mensen kiezen hun helft van de naam, en gaan vervolgens daarmee op de loop. Wie kiest voor de vergeving, laat de toorn voor anderen, voor hypocrieten en heidenen. En andersom. Wie zichzelf niet in het licht van de genade kan zien, voelt zich steeds ergens buiten staan terwijl anderen binnen zijn.

Als ik me niet vergis, is dit een wijd verbreid verschijnsel, van beide kanten. Mensen hebben hier last van. Pastoraat wordt er eenzijdig van. Ook onderling. Als van iemand een duidelijke zonde openbaar wordt, klopt de één hem op de rug in de trant van: 'niet mee zitten joh, zo is het leven nu eenmaal, dat begrijpt God wel'. Meer niet. Terwijl een ander schrikt en denkt: 'Het is toch vreselijk, hoe kan iemand zoiets doen, het wordt steeds erger in de gemeente!' Of iemand tobt met zijn hele situatie en zijn eigen schuld daarin. Hoe gemakkelijk wordt dan niet gezegd: 'maar dat hoeft helemaal niet!' Nee, hoeft dat niet? Is dat standaard? Moet je daar niet wat bij zeggen?

Worden zo woorden gesproken als uit God?

Liefde en toorn tegelijk

Het simpele antwoord is: *heel de naam van God is voor heel het volk*. Je kunt toch niet een halve naam dragen? Héél de naam wordt op je

gelegd, in de doop, bij de zegen, met zijn diepe, intense betekenis.

Hiermee zegt Hij je allereerst, dat Hij van je houdt. Met een liefde, die wijder en dieper is dan een oceaan. Ondoorgroendelijk, maar door en door echt. Hij houdt oneindig meer van je dan je vader of je moeder, je vriend of vriendin, je man of je vrouw. Hij houdt meer van je dan je van jezelf houdt. *Zo is Hij er*, bij jou. Hij maakt er een afspraak van, een verbond: 'waar jij bent, daar ben Ik, waar Ik ben, daar ben jij'. Om van te duizelen. Altijd zal Hij er zijn om de weg voor je te banen, om je desnoods te dragen. Altijd bereid om je zonden te vergeven. Altijd klaar om je in zijn armen te sluiten als je weer eens was afgedwaald. Altijd bezig om je van binnen te veranderen en op de goede gedachten te brengen. Altijd bereid om het voor je op te nemen. Sterker nog: Hij verheugt zich in je! Hij wil je graag in zijn directe nabijheid, voor eeuwig.

Tegelijkertijd, zonder één woord hiervan terug te nemen, zegt zijn naam je ook, dat God je zonden niet ongestraft laat. Hij haat ze. Hij bestraft ze met een laaiend vuur (Ps. 97, Hebr. 12:29). Want op die manier houdt Hij alle kwaad, bedrog en bederf op afstand. God is licht, geen duisternis. Zijn glans laat Hij niet aantasten. Daarin kan en wil Hij zichzelf niet verloochenen. Nooit zal enige zonde bij Hem gewoon worden, integendeel, elke overtreding en elk tekort van onze kant slaan een eeuwige kloof. Zó is de straf die God in zijn naam vermeldt en aanzegt, in de naam die je draagt. Omdat elke zonde tegen Hem indruist, tegen Hem persoonlijk.

leer God kennen en aanbidden in waarheid, niet in een halve waarheid

Juist omdat Gods liefde voor je zo intens is, al vanaf je schepping, is je zonde voor Hem zo onverdraaglijk. Wij bevatten niet hoe dit samen gaat, dit is te geloven, om God daarin recht te kennen en in onze gedachten niet een eenzijdig beeld te koesteren.

Hier valt niets te kiezen. God heeft door de profeten zijn brandende toorn laten aanzeggen aan zijn eigen volk, omdat het Hem niet echt liefhad, alleen in schijn (Jer. 5). Tegelijkertijd, in zijn spreken, zocht Hij steeds het hart van zijn kinderen. Ze vielen niet uit zijn liefde. Al gingen ze in de ballingschap, ze kregen de rijkste beloften mee (Jer. 3:14-18).

In onze gedachten kunnen wij dit nauwelijks bij elkaar krijgen. Is dat de reden dat we (wellicht onbewust) toch steeds kiezen, min of meer?

Voor ons is het of-of. *Kan God van iemand hou-*

den, die Hij uiteindelijk verloren laat gaan? Mijn gevoel zegt 'nee', de Schrift zegt 'ja'.

Ervaar de toon in Psalm 81, als God zijn volk laat weten hoe Hij het wil koesteren en zegenen, en ook hoe Hij zijn liefde niet kwijt kan door hun koppigheid. 'Toen liet Ik hen begaan' (vers 13).

Jezus *weende* over het lot van Jeruzalem en haar inwoners, omdat zij 'de tijd van Gods ontferming niet heeft herkend' (Luk. 19:44).

hier valt niets te kiezen

Lees Hosea 11, waarin Gods toorn én zijn liefde levensgroot aanwezig zijn, de aanzegging van zijn oordeel en de hartelijke verbondenheid.

Beide even intens! Lees dan ook nog Hosea 13:4-8 en 14:5-9. En je weet niet meer wat je kiezen moet. *Kies dan niet!*

En laat dan wat je zegt en doorgeeft over God *werkelijk teruggaan op Hem zelf*. Dat is het centrale punt, dat steeds terugkeert. *Laat de traditie zuiver zijn*, laat haar niet troebel worden. Laat je in je pastoraat niet leiden door wat je zelf ergens van vindt (Rom. 12:16b). Want als zondaar kun je begrip hebben voor alles wat zondig is. Ook ben je geneigd om toe te staan wat je als mens een ander gunt. Terwijl je anderszijds je druk kunt maken om je eigen dingen (gewoonten) die God helemaal niet zo belangrijk vindt.

In het pastoraat kan nooit een mens de maatstaf zijn! De pastor leidt mensen tot God. Dat kan alleen uit God en door God.

Wisselende tijden

Het maken van een keus voor een halve naam laat zich ook enigszins aanwijzen in de tijd. Ik schrijf met nadruk 'enigszins', omdat ik hierin voorzichtig wil zijn en in geen enkele tijd het goede wil ontkennen wat God in mensen geeft. Maar dan toch. Nog niet zo lang geleden werd onder ons vooral gedacht vanuit de norm. Zo zag het kerkelijk leven er ook uit. Het was uitgesloten bijv. dat iemand in een slordig truitje en op sportschoenen aan het avondmaal zou gaan. Het heilige van God was nadrukkelijk aanwezig in ons midden. Tegelijkertijd ontdekten we (vooral achteraf), dat menigeen in die tijd de liefde van God niet kon vinden. Daarover ging het niet in de gesprekken, mensen hadden het vooral over wat wel en wat niet mocht en over zaken in het kerkrecht.

Nu zijn we jaren verder. De jeugd van toen geeft nu de toon aan. En wat maken we mee? Dat de liefde van God levensgroot wordt uitgemeten, maar dat tegelijkertijd de angst om te zondigen omgekeerd evenredig is afgenomen. Mensen wijzen, wanneer ze worden aangesproken op hun onheilig gedrag, naar elkaar: 'zij doen het ook'. Zonder enig besef van God, zo lijkt het dan.

Wat blijkt het dan toch lastig om bij elkaar te

houden, in leer en leven, wat God in één naam geeft. De ene keer klinkt Gods innige liefde te weinig door, waardoor mensen van Hem vervreemden. De andere keer blijkt het ontzag voor God uitgesloten, waardoor mensen ongewoelig worden voor zijn heilig vuur. Terwijl daar dwars doorheen onbelangrijke zaken de kans krijgen belangrijk te worden.

De ware pastorale traditie

Terwijl het bij elkaar houden van Gods naam ons werkelijk verder brengt. Dichter bij God! Het pastorale uitgangspunt zal *ten allen tijde* mogen zijn in de liefde van God. Zelfs in de meest normafwijkende situaties. Want met die liefde begint alles. Zonder die liefde ben je drie keer niets, ook als pastor (1Kor. 13:1-3).

zonder die liefde ben je drie keer niets

Vanuit Gods liefde kun je duidelijk krijgen wat zonde is. Niet alleen als overtreding van een gebod, ook als verzet tegen God en als liefde-loosheid naar Hem toe. Zo wordt vermaan indringend, je plaatst iemand rechtstreeks voor God.

Tegelijkertijd mag je met alle profeten in je hand de zondaar voorhouden, dat hij niet uit Gods liefde is gevallen. Er is een weg terug. Sterker nog: Vader wacht op je! Hij wil een ring aan je vinger schuiven en een feest met je beginnen. *Terwijl God elke zonde straft*, dat is steeds onverminderd waar. Want Hij haat onze zonden met heel zijn wezen. Hij delgt die uit, verteert haar met zijn vuur. De verrassende vraag is alleen, *wie* die straf draagt...

Er was namelijk geen weg terug. Jezus heeft die gebaad met zijn lichaam en bloed. Ga nu die weg 'zonder schroom', en neem elkaar daarop mee (Hebr. 10:19-20). Tegelijkertijd, denk erom dat je 'onbeschroomdheid' niet kwijt raakt, door een oppervlakkig leven (Hebr. 10:35).

Zo is de ware traditie: Gods liefde in Jezus doorgeven als iets kostbaars, en daarmee zoeken naar het hart van de mens, ook in situaties van zonde en vermaan.

Daar niet aan afdoen, daar niet aan toevoegen.

Ook naar buiten toe

Op die manier vallen meer zaken op hun plek. Steeds weer wordt de vraag opgeworpen, of je ook tegen andere mensen (niet-christenen) kunt zeggen, dat God van hen houdt.

Het antwoord wordt nu te meer duidelijk: uiteraard mag je dat! Je kunt toch in de wereld geen andere naam verkondigen?

Maar we zien nu ook waar de schoen kan wringen: *verkondig dan geen halve naam!* Vertel niet alleen over die liefde, maar ook over de prijs daarvan, en de toewijding tot God als de enige

manier om die liefde te ontvangen. Dat is de moeite van die eenzijdige foldertjes met 'God houdt van u'. Ze zeggen iets goeds, maar ze zeggen te weinig, en daardoor doen ze aan God geen recht en zetten ze mensen op een verkeerd spoor.

Maar het is net zo fout, uiteraard, om van Gods naam alleen de andere helft over te houden, die van de toorn over mensen. Ik herinner me nog wel, dat vroeger op gereformeerde basisscholen niet gezongen mocht worden: 'God houdt van alle kleine kindertjes'. Subtiel werd daarvan gemaakt: 'God houdt van *al zijn* kleine kindertjes', waardoor heel wat kleine kindertjes ineens buiten de sfeer van Gods liefde werden gezet. Jawel! Daarin ging toch wel iets heel wezenlijks verloren, namelijk dat God werkelijk verdriet heeft over ieder mens en ieder kind dat verloren gaat (Jona 4:10,11). *Vóór alles heeft Hij ze lief!* Hij heeft de wereld lief. Hij vraagt ons dan ook naar al onze naasten in liefde om te zien, zelfs onze vijanden lief te hebben als onszelf (Mat. 5:44,45). Als ze verloren gaan, zijn we verdrietig om hen, ook al mogen we *tegelijkertijd* ons dan verheugen over Gods recht. Het één sluit het ander niet uit. Wie in de levende God gelooft, verstaat dat.

De volle waarheid brengt ons bij God

Wanneer wij avondmaal vieren, zullen we van te voren overdenken of wij vanwege onze zonden 'een afkeer hebben van onszelf' (Gereformeerd Kerkboek blz. 738, 746, 752).

Vaak is over deze formulering gestruikeld. Kun je dit vragen van een mens, een afkeer hebben van zichzelf? Is dat psychologisch verantwoord? Stimuleer je dan geen negatief zelfbeeld, met alle gevolgen die dat hebben kan? Het antwoord op al die vragen zou gemakkelijker zijn geweest, als ze minder eenzijdig waren gesteld. Want uiteraard gaat het niet alleen om die afkeer. Daar begint het zelfs niet mee! Het gaat voor alles om het kennen en aanvaarden van het offer van Jezus. Het verbazingwekkende offer vol onbegrijpelijke liefde, om je thuis te brengen als *kind van God*. In dát kader wordt vervolgens gevraagd naar je eigen kijk op je zonde, niet alleen de zonde die je doet maar ook je zondige aard. Of je die *haat*, uit *liefde* tot de Heer! Wat is er dan mis aan die vraag? De eenzijdigheid, de halve waarheid, die is mis.

Maar de volle waarheid brengt ons dicht bij God, altijd en overal.

Als God de zonde in mij zó haat, dat Hij die straft op Golgotha aan zijn eigen Zoon, hoeveel houdt Hij dan wel niet van mij?!

Nu zal ik ook de zonde steeds meer haten (Gez. 123:3).

Als blijkt van levend geloof.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Trouwen ja of nee

Openbaring 19:6,7,8

A.J. Mol ■

Goede vraag

Hoe zit dat nu met Genesis en Paulus. Dat klopt toch niet met elkaar. Eerst zegt God dat het niet goed is dat een mens alleen is. Vele eeuwen later schrijft de apostel dat je maar beter alleen door het leven kan gaan. Dat was goed opgemerkt van die catechisant. Wat een heerlijk paradijselijke actie van de Schepper om aan Adam een levensgezel te geven. Wat waren ze gelukkig met elkaar. Terwijl ze helemaal opgingen in elkaar ging de wandeling met de HERE gewoon door. Dat beet elkaar niet. En dat was juist in het verhaal van Paulus het probleem: als je opgaat in je partner kun je zomaar wegwandelen bij je Maker. Daarom is er niets mis met gelukkige singles. Zij kunnen hun hart en leven helemaal aan de Heer geven.

Beeldtaal

In Openbaring lezen we van een bijzonder bruidspaar. Een Lam treedt in het huwelijk met een Bruid. Terwijl de NBV geen hoofdletters voor de echtelieden gebruikt, heb ik ze nog zo aangeduid: het is een heel bijzonder paar. Het lam brengt ons terug bij het Pascha in Egypte. Vrijheid is er dankzij bloed aan de deurpost, bloed van zo'n kwetsbaar lammetje. Verzoening is er door bloedstorting, doordat het lam zich liet slachten, Jezus Christus. Zo neemt hij de zonde weg uit de wereld. Wie zich in liefde hecht aan het lam is bruid, mag trouwen met de Zoon van God. Heerlijke beeldspraak. De bruid is van zichzelf onrein, vuil, onheilig. Maar het bloed van het lam reinigt de bruid van haar schuld.

Liefde

Wanneer u tot die bruidsgemeente behoort, beseft u dan het wonder van zijn liefde. Jezus stierf voor u, gaf zijn leven, stortte zijn bloed. Daarmee wordt het levenskleed van ieder die in Hem gelooft, gewassen. Bloed maakt rein. Bloed van het lam zorgt ervoor dat de bruid zich mag kleden met een volmaakt zuivere bruidsjapon. Zoals priesters in het Oude Testament zich op en top moesten reinigen, zo staat daar die Bruid oog in oog met de heilige Bruidegom Jezus Christus. Ze mag gaan dienen in volmaakte liefdesdienst.

Macht

Nog meer beeldspraak is er te vinden in Openbaring 19. Het lam is ook koning, hij is de Almachtige. Tegen hem kunnen satan en dood niet op. De sleutels van het dodenrijk zijn in zijn handen. De kop van satan is verpletterd. De moeder van alle beloften is vervuld. De weg naar het nieuwe paradijs ligt open. Troostvol klinken de woorden van de Heiland wanneer hij afscheid neemt van zijn elf discipelen, in Matteus 28 opgetekend. Hij laat hen niet in de steek. "Mij is alle macht gegeven in de hemel en op de aarde".

Single?

Als een ongehuwde bovenstaande tekst leest, kan hij/zij pijnlijke gevoelens ervaren. Het gemis van het verloren paradijs komt in het leven van de alleengaande uit in het missen van een levenspartner. Lees Paulus: hij heeft verstand van alleen gaan. Sinds de zondeval zijn er vele soorten lege plekken. Het denken van Rome over celibaat is nog zo gek niet: je hele hart voor de Heer. Laten gehuwden en singles deze tekst zich eigen maken. Aanmoediging aan gehuwden te leven als waren ze alleen. Bemoediging voor alleengaanden om de liefde van de Heiland, het Lam, de Bruidegom, de Koning te koesteren.

Ds. Arie Mol is predikant van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Noord.

God spreekt gewis:

maar waar hoor je zijn stem?

wandelen met God

Het stond in een ook onder ons veel gelezen blad. Een column van een geliefde spreker met een grote uitstraling. Echt zo'n mooi kort stukje, dat je even leest en dat je prikt. En toch was er iets dat mij een beetje in verwarring bracht. Ik kon niet direct onder woorden brengen waar dat vandaan kwam.

J.T. Oldenhuis ■

Merk op

Het ging over luisteren naar Gods stem. De oude berijming van Psalm 85 vers 3 werd geciteerd: 'Merk op mijn ziel, wat antwoord God u geeft. Hij spreekt gewis tot elk die voor hem leeft, Zijn gunstgenoot van blijde troost en vree'. En toen las ik: 'Hij spreekt gewis...' En even verder: "Er zijn mensen die van mening zijn, dat God helemaal niet meer spreekt. Tenminste niet op zo'n bijzondere manier... Vroeger sprak God wel, zo is de gedachte, op heel bijzondere manieren, maar na Jezus' leven op aarde niet meer. Wij hebben nu de Bijbel." En toen werd de vraag gesteld: "Is het daarna echt helemaal stil geworden? Of zijn er ook in onze tijd andere wegen en andere manieren waarlangs God tot ons komt en spreekt?! Waarom wordt Gods stem zo weinig gehoord? Eén van de redenen zou kunnen zijn dat we niet de tijd nemen om echt te luisteren. Als we Gods stem willen verstaan, is het zaak om stil te zijn. Stilte buiten ons, maar vooral in ons hart: "merk op mijn ziel..." Het heeft vast en zeker indruk gemaakt op vele lezers. En klinkt het ook niet mooi? Merk op mijn ziel!

Mijn ziel

Ik heb er de Bijbel eens bij gepakt. Als je vragen krijgt, moet je toch altijd eerst maar eens terug naar de bijbeltekst zelf. En toen las ik Psalm 85. En het viel me op, dat het woord 'ziel' niet in de NBG vertaling en evenmin in de NBV voorkwam. Nou ja, dat is zo'n groot verschil ook niet, dacht ik. Daar ligt toch niet de oorzaak van mijn verwarring. Ziel betekent in de Bijbel gewoon: ik zelf, de persoon van binnen, het regelende centrum van een mens, vooral de plaats waar de verlangens (de goede én de slechte) worden geboren. En als de dich-

ter Johannes Eusebius Voet dat woord gebruikt, dan is dat gewoon een bewerking van 'ik' in vers 9: "Ik wil horen wat God ons zegt". Niks mis mee dus. Wel viel het me op, dat daar in vers 9 dan wel direct gesproken wordt van 'ons': wat God ons zegt. Ons, en daarmee is blijkens vers 10 bedoeld het hele volk, 'zijn volk, zijn getrouwen', of zoals Voet in navolging van de Statenvertaling (en later dus ook de NBG) zegt: 'zijn gunstgenoten'. In elk geval meervoud. Het gaat dus direct al niet over een woord van God tot de enkele ziel. Tot mij alleen. Tot jou alleen. Tot niemand in zijn eigen hoekje. En daar liep het in die column toch eigenlijk wel op uit: "Als we Gods stem willen verstaan, is het zaak om stil te zijn. Stilte buiten ons, maar vooral in ons hart: Merk op mijn ziel..." Dat lijkt er toch wel op dat bedoeld wordt, dat God tot een mens spreekt, in de stilte van het eigen hart. Ja, dat lijkt er op, alsof gesuggereerd wordt, dat je dan een woord krijgt, een apart persoonlijk woord, rechtstreeks van God, maar het kan toch ook nog wel betekenen dat bedoeld wordt, dat je alles eens stil moet zetten om de Bijbel goed te lezen en God aan het woord te laten door middel van zijn Woord.

Wat staat er nu eigenlijk

En daarna pakte ik die column er nog maar weer eens bij: en toen viel me op, dat daar eigenlijk toch maar de helft van het citaat van de goede Johannes Eusebius Voet wordt gebruikt. Er worden drie volledige regels afgedrukt: "Merk op mijn ziel, wat antwoord God u geeft. Hij spreekt gewis tot elk die voor Hem leeft, Zijn gunstgenoot, van blijde troost en vree". Maar er worden verderop eigenlijk alleen maar twee korte zinnnetjes van gebruikt: *Merk op mijn ziel* en *Hij spreekt gewis*. Dat is merk-

waardig. Je zou toch mogen verwachten, dat dat hele citaat dan ook verder wordt uitgewerkt. En op deze manier wordt toch wel de indruk gewekt, dat je de psalm laat zeggen, dat God vast en zeker tot mijn ziel zal spreken als ik het maar weet op te merken. Dat wordt zelfs in tegenstelling gezet met de mensen die 'van mening zijn dat God helemaal niet meer spreekt'. Tenminste niet meer op zo'n bijzondere manier. En met die bijzondere manier wordt dan kennelijk bedoeld: de vele wijzen en wegen die God gebruikt heeft in het verleden om tot de voorouders te spreken door de profeten, zoals Hebr. 1:1 dat noemt. Sommige mensen, staat er, hebben daaruit afgeleid dat die bijzondere manieren na Jezus' leven op aarde hebben afgedaan. En als je dan direct daarop de vragen stelt: "Is het daarna helemaal stil geworden? Spreekt God op geen andere manier dan door Zijn Woord? Of zijn er ook in onze tijd andere wegen en andere manieren waarlangs God tot ons komt en spreekt?", dan heb je toch minstens gesuggereerd, dat die eerste vraag ontkennend moet worden beantwoord en die laatste twee bevestigend. Het ligt natuurlijk heel subtiel. Dat is altijd het geval met retorische vragen. Want ik mag strikt genomen niet zeggen, dat de schrijver echt met zoveel woorden zegt, dat God ook op een andere manier spreekt dan door zijn Woord en dat er in onze tijd echt ook andere manieren zijn waarop God tot ons komt en spreekt. Maar ik mag wel volhouden, dat heel zijn stukje zo is gesteld, dat de lezer opgeroepen wordt om stil te zijn en dat God dan gewis zal spreken tot zijn ziel, als hij dat maar wil merken! En dat dat de boodschap is van Psalm 85.

Wat zegt Johannes Eusebius Voet nu precies?

Duidelijk is dat Johannes Eusebius in elk geval niet zo maar heeft gezegd, dat God gewis spreekt tot elk die voor hem leeft. En daarna punt. Maar daarna komma, en dan vervolgt hij met: *Zijn gunstgenoot, van blijde troost en vree*. Dat woord 'gunstgenoot' (dat regelrecht uit de oude vertaling komt) is bedoeld als bijstelling bij 'ieder die voor hem leeft' en dat betekent dat het gaat om een lid van het volk van God. In vers 2 wordt dat volk met zoveel woorden genoemd: uw volk. Het gaat om iets wat dat volk van God weet: Hij is een God die tot zijn volk woorden van blijde troost en vree spreekt. Dat is bekend uit wat er van God gehoord en gezien is. Het gaat dus helemaal niet over iets dat nog moet komen in de stilte van de eigen ziel. Het gaat om wat vast staat! Eerlijke lezing van de berijmde Psalm 85:3 moet dus brengen tot de conclusie dat Johannes Eusebius Voet bedoelde te zeggen, dat God niet zo maar eens tot mijn ziel spreekt, als ik stil ben, maar dat mijn ziel er op moet letten, dat God spreekt van blijde troost en vree tot zijn gunstgenoot.

Nog een zinnetje

En dan volgt daar pal overheen het zinnetje: *mits hij niet weer op 't spoor der dwaasheid tree*. Er staat zelfs geen punt achter vree, maar een komma. En daardoor krijgt dat zinnetje de betekenis van een conditio sine qua non. Je kunt dus eigenlijk het citaat helemaal niet afbreken na dat woordje 'vree'. En de schrijver van die column heeft dat wel gedaan. In dat zinnetje staat nu uitgerekend dat die goede God zijn gunstgenoot van troost en vree spreekt, *als hij niet weer terugvalt in de dwaasheid die nog maar kort geleden de brandende boosheid van God heeft opgeroepen*. En daar gaat het nu juist over in de psalm. Dat blijkt ook al wel heel duidelijk uit de berijming. Daar gaat het geen moment over het spreken tot de ziel van de enkeling, ook al wordt daar het woordje 'ziel' gebruikt. Maar over de daden van God voor zijn hele volk. Er is heel wat gebeurd: feiten en profetieën, daden en woorden! Het hele volk is kennelijk op het spoor van de dwaasheid getreden en daar heeft God zich nogal erg boos over gemaakt. Heeft dan o, Heer uw gramschap nimmer end? Dat is een kreet uit de diepte. Van een mens met zondebesef. Met erkenning van schuld. Iemand die de slaande hand van God heeft gevoeld en erkend. En die tot inkeer komt. En die God aanroept zoals hij toch is: u zult toch van vrede en troost spreken... Ja niet zo maar, als suikergoed en marsepein, dat deze God als goedheilig man de wereld in strooit naar stille zielen.. Maar die zich bekend gemaakt heeft als een God, die wat gedáán heeft: U hebt Jakobs zaad opnieuw in vrijheid gezet. Gij vindt in gunst en niet in wraak uw lust. Wij hadden dat laatste wel verdiend. Maar u hebt de hitte van uw gramschap geblust. Er moest dus wel zoiets als een brandspuit aan te pas komen, zo groot was het vuur van Gods gramschap.

Het wonder

En dit is nu het wonder: dat je nooit van God alleen maar kunt zeggen, dat hij woedend is en boos wil blijven om alleen maar boos te zijn. Hij heeft zijn gunst betoond aan zijn land en volk, vs. 1. Jakobs zaad woont opnieuw in vrijheid. Kijk, zo is deze God nu. Als hij slaat, dan doet hij dat heftig, zeker, maar hij doet het als een echte Vader, hij doet het om terug te roepen. Hij vindt in gunst en niet in wraak zijn lust. Zo is deze God. Ja, dat is op zijn allerduidelijkst naar voren gekomen in de persoon van Jezus Christus. Die is het bewijs van wat er in deze psalm allemaal staat. Natuurlijk. Dat kon nog niet in deze psalm gezegd worden (en dus ook niet in de berijming, al deed bijvoorbeeld Luther dat soms wel). Maar die Jezus Christus is eigenlijk wel de inhoud er van! Hij staat in het verlengde van de waarheid die hier onder woorden wordt gebracht.

Gebed van het hele volk

En nu komt dat gebed uit de diepte: 'O, heilrijk God weer verder ons verdriet, keer af uw wraak en doe uw toorn te niet'. Dat zijn me nogal accenten, die uiteraard niet zomaar ineens verdwenen zijn in couplet 3. Merk op mijn ziel, dat wil dus zeggen: mens, hele mens, merk eens op, vanuit je diepste innerlijk, daar waar je verlangens en begeerten geboren worden, merk vanuit dat centrum eens op wat antwoord God u geeft, hoe God met zijn volk omgaat, wie God tenslotte is. Doe je ogen eens open en vooral je oren voor wat je gezien en gehoord hebt van God. Je staat toch niet zo maar als individu in de wereld. Het is ook nooit zo dat zijn werk pas bij jou begint. Er is altijd al zo veel aan vooraf gegaan. Deze God is toch een God die een volk heeft. En die gesproken heeft. En die niet hier en daar maar eens een persoonje toesprekt, maar die zijn armen uitbreidt tot een hele gemeenschap. Dat hebben we immers al zo vaak (en in de situatie van Psalm 85 kennelijk net nog weer eens een keer) samen beleefd in de bevrijding die we hebben ervaren. Dat is veel en veel geweldigere dan dat spreken tot één persoonje in een stil hoekje!

Verschuiving van accenten

De schrijver van de column heeft dus Johannes Eusebius Voet niet helemaal laten uitspreken. En daarmee heeft hij de kleur van het gedicht net een beetje veranderd. En dan komen we echt te ver uit de buurt van Psalm 85 zelf. Want daar moeten we natuurlijk wel naar terug: naar de letterlijke tekst van de psalm. Het gaat daar om een diep ernstige, vrome en ook persoonlijke verwerking van dat wat er bekend geworden is van God: in zijn woede toen hij zich heeft afgewend van zijn volk en in zijn genade toen hij zich toch weer tot hen heeft teruggewend. De psalm begint met de diepe verwondering daar over: U nam de schuld van uw volk weg, U bedwong uw woede. Wat is dat schitterend en menselijk en echt gezegd! God als een echte Vader! En van daaruit stijgt nu het gebed omhoog: wilt u alstublieft niet weer boos worden op ons, ook al hebben we dat wel verdiend. Onderdruk uw afschuw van ons. Nota bene: uw afschuw! Dat hele eerste stuk van die psalm staat in die diep afhankelijke toon. En dan volgt vanaf vers 9 de wending: Ik wil horen wat God tot ons zegt. En wat is dat dan wat je horen kunt? De HEER spreekt woorden van vrede. Maar laten ze niet weer vervallen in dwaasheid. Zo is deze God. Zo mag je op hem rekenen. En zo is de verhouding tussen hem en zijn volk. En dan komt het slot: glorie, en recht en vrede en waarheid. Ja, als je maar bij God blijft, dan doet hij dat. Dus wees maar vroom en laat je maar gezeggen door hem: door zijn daden en woorden, zijn wetten en regels, door wat hij van zich bekend gemaakt heeft. En daar heb je waarachtig wel genoeg aan. En zeg nu niet dat

daar nog wat meer bij moet, want dan suggereer je altijd dat datgene wat er in de Bijbel staat tenslotte niet voldoende is. En dan wordt een mens overgeleverd aan de zee der ingevingen en vaagheden.

De helderheid van Gods stem

Het is veel moeilijker om te luisteren naar wat gezegd is en je te laten bepalen door wat gedaan is en wat opgeschreven is, zwart op wit. Dat kan namelijk iedereen controleren. Want, zeker de Geest werkt, werkt op ons in, bewerkt ons, 'spreekt' tot ons. Ja, ik durf het echt wel zo te zeggen, maar hij doet dat met dat Woord en leert ons te luisteren naar dat Woord en leert ons te leven in de warmte van dat Woord. En daar is waarachtig de kracht van de almachtige Geest zelf voor nodig om dat weerbarstige vlees van ons zover te krijgen. Dat gebeurt niet maar zo. Het is te vergelijken met een nieuwe geboorte. En die wordt in de gereformeerde traditie zelfs beschreven als iets dat gelijk staat met een scheppingswerk (DL). Het is best de moeite waard om elkaar gereformeerd te houden. Het woord wekt tegenwoordig haast aversie. Laten we dan maar zeggen: om elkaar de veiligheid te laten voelen die we juist binnen de kaders van de aloude doorwrochte en o, zo pastorale gereformeerde belijdenisgeschriften vinden. Ja, echt, het is nog altijd een weelde om gereformeerd te zijn. En laten we vooral proberen elkaar iets te laten voelen van de troost van die oude psalmen, houvast, vastheid, helderheid. Ja, laten we die maar lezen, en laten we maar een plek van stilte ervoor inbouwen in ons overbezette drukke bestaan: Merk op mijn ziel, welk antwoord God ons in de Bijbel geeft!

Ds. Jan Oldenhuis is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Helpman.

Gereformeerde Kerken en kerkelijke eenheid in een Europese context¹ (2)

In dit tweede deel zou ik graag voor het voetlicht willen brengen hoe nodig het is dat we serieus met de zaak van de kerkelijke eenheid aan de slag gaan. Ik maak een aantal deels praktische maar deels ook zeer principiële opmerkingen, in min of meer willekeurige volgorde.

J.W. Maris ■

III. Kerkelijke eenheid in het licht van het gereformeerd-zijn in Europa

1. Over Europa

Is Europa alleen van enig belang omdat we een Europese conferentie houden? Ik denk dat er meer is. In het licht van de geschiedenis van de Reformatie valt het op dat de herontdekking van het evangelie zo weinig tijd nodig had om heel Europa te beroeren. Het is een van de wonderen van de geschiedenis dat deze grote opwekkingsbeweging, zoals de Reformatie wel genoemd mag worden, alle grenzen overschreed. De kerk in die tijd was, voor een deel vanwege de rooms-katholieke overheersing, internationaal. Hoeveel predikanten van het vasteland werkten niet zowel in Londen als in Emden of Dordrecht, hoeveel gereformeerde theologen gaven niet zowel in Straatsburg als in Heidelberg, Zürich of Oxford les!

In onze 21^e eeuw vinden we het moeilijk om als kerken een internationale en Europese visie te ontwikkelen die in de buurt komt van wat in de 16^e eeuw en aan het begin van de 17^e eeuw normaal was. Dat is toch merkwaardig, gezien de groeiende, politieke Europese eenheid van deze tijd!

Hier komt bij dat we ons wel mogen realiseren dat we sinds het Concilie van Constantinopel in 381 onder andere van de kerk geloven dat ze *katholiek* is. De kerk *is* katholiek. Dit betekent ten diepste dat ze niet gebonden is aan een bepaalde tijd of aan een bepaald land. De kerk stijgt uit boven de grenzen van tijd of plaats. Als we spreken over een Nederlands Gereformeerde Kerk of over een Anglicaanse Kerk of een Roomse (= Romeinse) kerk, dan klopt er iets niet. De kerk kan aanwezig zijn *in* een bepaald land en bestaat natuurlijk in een bepaalde eeuw, de onze bij voorbeeld, maar haar identiteit wordt door iets anders bepaald. Het is helemaal juist als ik zeg: de kerk van Christus is internationaal. En als we ons erg

thuis voelen in ons eigen stukje van de wereld, of zelfs bij ons eigen ras - zoals er in Duitsland 70 jaar geleden van 'Duitse christenen' werd gesproken - moeten we er alert op zijn niet het wezen van de kerk uit het oog te verliezen.

de kerk van Christus is internationaal

Nu we uit verschillende delen van Europa bij elkaar zijn, moeten we de uitdaging aangaan om elkaar te helpen de kerk te zien en te ervaren, zelfs te 'organiseren' zoals deze wezenlijk uitstijgt boven het ons vertrouwde geestelijke territorium.

2. Over de eenheid van de kerk

Ik durf te stellen dat we allemaal problemen hebben met de eenheid van de kerk. Dat komt beslist ook omdat ons zicht op de identiteit van de kerk vaak *niet* bepaald wordt door de identiteit van ons Hoofd, Jezus Christus. Wat maakt - kijk maar in onze paspoorten - de identiteit van het lichaam beter zichtbaar dan het hoofd? We hebben vaak bepaalde eigenaardigheden die we koesteren als zeer bepalend voor de identiteit van 'onze'(!) kerk, en die in onze beleving veel meer op de voorgrond staan dan Christus. We vinden de geschiedenis van onze afscheiding belangrijk, de leer die ontwikkeld is door onze theologen of andere grote mannen. We zweren bij de spiritualiteit van onze preken die heel anders is dan die van andere denominaties, bij onze eigen theologische instellingen en ons eigen zendingswerk, enz. Zeker, dit zijn allemaal zegeningen van boven, maar we gebruiken ze te gemakkelijk om vast te houden aan de verdeeldheid in het lichaam van Christus. Te gemakkelijk houden we zo de wereld een plaatje voor van de kerk met een heleboel portretten van mensen en soms zelfs helemaal geen beeld van Christus.

Ik vond een zin in een preek van Calvijn

waarin hij zegt: 'Als we niet één zijn, zal God ons afkeuren en verklaren dat wij helemaal niet bij Hem horen'. Het stond in een preek over Efeziërs 4:1-5 die gaat over 'één lichaam en één Geest, zoals u één hoop hebt op grond van uw roeping, één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen' (CO, 51, 520).

In de *Nederlandse Geloofsbelijdenis* artikel 29 staat dat er verschil is tussen de ware en de valse kerk. Het is volstrekt duidelijk dat het hier over het onderscheid tussen de kerk van de Reformatie en de Rooms-katholieke Kerk gaat. Dit betekent dat we op een dwaalspoor zitten als we de term 'valse kerk' gebruiken zonder dat we dat zo helder kunnen motiveren als artikel 29 NGB het doet.

Wanneer de *Westminster Confessie* in artikel 25,4 over de kerk belijdt dat afzonderlijke kerken die leden zijn van de katholieke of universele kerk, meer of minder zuiver zijn, kan dat onmogelijk gebruikt worden om een maatstaf op te stellen voor de aanvaarding van kerkverbanden, want in dit artikel gaat het enkel over plaatselijke kerken, waarover je niet hoeft te beslissen of ze aanvaard kunnen worden of

te gemakkelijk houden we zo de wereld een plaatje voor van de kerk...

niet.

Het is evenmin bijbels om een geestelijke eenheid te accepteren alsof dit zou kunnen zonder een verband met de zichtbare verschijning van de kerk. De Heilige Geest van God is gegeven aan de concrete kerk (Rom. 8:11; 1Kor. 12:13; 2Kor. 1:22), maar dat heeft nooit betekend dat die kerk niets te verwijten viel. Deze gemeenten zijn menigmaal gewaarschuwd en vermaand! Daarom is het logisch dat artikel 29 *Nederlandse Geloofsbelijdenis* niet alleen de kenmerken van de ware kerk behandelt, maar ook de kenmerken van de ware christenen.

Eenheid is èn een gave èn een opgave voor de kerk. Dit is belangrijk: 'span u in om door de samenbindende kracht van de vrede de eenheid te bewaren die de Geest u geeft' (Ef. 4:3). Ik ben er steeds meer van overtuigd geraakt, na meer dan twintig jaar te hebben gediend in het christelijke gereformeerde deputaatschap voor kerkelijke eenheid, dat onze kerkgeschiedenis vol is van gebeurtenissen die onze identiteit markeren, die ons ervan overtuigen dat we lid zijn van een kerk die beter is dan alle andere. Om eerlijk te zijn: diep in mijn hart deel ik die overtuiging. Maar tegelijkertijd kom ik niet meer los van het gevoel dat het veel te moeilijk voor ons is om dit te combineren met de geloofskennis dat we onze identiteit alleen kunnen vinden in Christus, ons Hoofd. Hij heeft maar één lichaam.

3. Eenheid zichtbaar maken

Ik wil afsluiten met enkele praktische sugges-

ties, niet meer dan voorbeelden hoe we meer recht kunnen doen aan de zichtbare eenheid van de kerk in een Europese context. Ik ben me ervan bewust dat het lastig is de dingen zo te laten lopen als zou moeten. Toch is het heel wezenlijk, gezien het voorgaande, dat we de praktische kant niet overslaan.

Vooraf verklaar ik me akkoord met het beleid van de ICRC om niet meer te willen zijn dan een conferentie. De ICRC als organisatie van kerken kan geen enkele zeggenschap hebben over een lidkerk, ook al vinden we allemaal dat het onderwerp kerkelijke eenheid terecht op onze agenda staat. Welnu, als we geloven dat de identiteit van de kerk onder meer katholiek is - waarmee we bedoelen dat het ene lichaam van Christus zichtbaar bevonden wordt door de hele geschiedenis en over de hele wereld - hoe handelen we in overstemming met dit geloof?

De aanwezigheid van gereformeerd christendom in Europa is geografisch gezien niet erg in balans. Gereformeerde kerken zijn in Nederland sterker dan in veel andere landen. Maar we zijn ons in Nederland bewust van het erfgoed dat we danken aan Duitsland: Wittenberg, Heidelberg, Wesel, Emden. We weten ook wat we aan Engeland te danken hebben, dat in de 16^e eeuw, maar ook tijdens de Tweede Wereldoorlog vluchtelingen gastvrij opving.

Tot nu toe wordt er financiële hulp geboden door Nederlandse broeders en zusters aan de kleine Akademie für Reformatorische Theologie in Hannover, Duitsland, en incidenteel worden kleine gereformeerde kerken in Groot-Brittannië en Frankrijk gesteund. Maar zijn dit signalen van de eenheid van Christus' lichaam, of puur voorbeelden van christelijke barmhartigheid? Ik ben ervan overtuigd dat contacten op een meer praktisch en ook op een meer principiële niveau voor beide partijen vrucht zouden dragen. Als er allerlei vormen van contact ontstaan in het kader van de eenheid van de kerk, komt er verantwoordelijkheid voor elkaar tot ontwikkeling en wordt over en weer zegen ervaren. Zo verging het de gemeenten van Macedonië en Jeruzalem in de tijd van de apostelen. Alle gemeenten leven van dezelfde genade, denk aan de zegeningen die door alle gemeenten werden ervaren toen zij de brieven van de apostelen ontvingen, die toch maar aan één van hen was geschreven. Wanneer we leren leven van de genade van de redding van onze Here, worden we in één lichaam verbonden met hen die 'hetzelfde kostbare geloof hebben ontvangen als wij' (2Petr. 1:1).

Hoe geven we vorm aan deze realiteit in een Europese context? Om praktisch te beginnen, stel ik voor dat elke kerk hier vertegenwoordigd twee leden aanwijst met de opdracht:

- te onderzoeken wat de specifieke behoeften van een bepaalde zusterkerk zijn, op geestelijk, theologisch, materieel of ander gebied;
- te formuleren hoe binnen de 'eigen' kerkge-

meenschap advies, hulp en andere vormen van assistentie ingeschakeld kunnen worden om iets aan die nood te kunnen doen;
c. verslag uit te brengen aan de generale synode of algemene vergadering van de 'eigen' kerk en die van de andere kerk, en wel zo dat de eenheid en gemeenschap der heiligen beter zichtbaar wordt op basis van de gemeenschappelijke belijdenis van ons geloof in Christus, de Heer.

Laten we daarbij niet teveel gericht zijn op financiële of materiële noden. De kerk is zoveel meer dan dat!

In de tweede plaats zouden kerken samen op kunnen trekken bij het geven van antwoorden op vragen waar zij mee te maken krijgen. We moeten ook dan vasthouden aan de gelijkheid van kerken, maar wel zo dat we ervan uit gaan dat we niet zonder goede reden aan elkaar gegeven zijn.

Onderwerpen waar we als kerken verder over zouden moeten nadenken, omdat ze in de kerkgeschiedenis min of meer nieuw zijn voor de kerk, zijn bij voorbeeld:

- de plaats van het huidige Israël in de heilsgeschiedenis;
- het perspectief van het Koninkrijk van God en de missie van de kerk;
- het chiliasme, zoals dat soms invloed heeft op oudere en jongere leden van onze kerken;
- charismatische invloeden waar veel gereformeerde kerken mee te maken hebben, soms zonder passende antwoorden te hebben;
- vragen vanuit de wetenschap bij het geloofsartikel van de schepping;
- onze verantwoordelijkheid voor natuur en

milieu, vanwege diezelfde schepping. Onderwerpen als deze komen duidelijk niet aan de orde in de belijdenisgeschriften uit de 16^e en 17^e eeuw. Het gaat er mij niet om dat we een nieuwe, moderne belijdenis moeten opstellen die deze onderwerpen behandelt - hoewel dat niet uitgesloten hoeft te worden - maar dat we de kerkelijke eenheid serieus nemen in een internationale, katholieke vorm. Elkaar ontmoeten, samen de Schriften onderzoeken, in gebed zoekend naar antwoorden voor de 21^e eeuw, hoort naar mijn mening tot het wezen van de kerk. En die wezenlijke waarde, aanwezig in de eenheid en katholiciteit van de kerk, ontmoeten we duidelijker in zulke internationale samenwerking dan in het werk van een enkele synode van een enkel kerkverband. Samen het evangelie van Gods genade belijden in zo'n betere, meer katholieke samenwerking in de kerk van Christus zou een overvloediger ervaring van rijkdom kunnen brengen dan we gewend zijn in wat we vaak omschrijven als 'onze eigen kerk'.

Laten we eenheid zoeken met gebed en met vindingrijkheid, tot eer van onze Heer. Dank u.

Prof. dr. J.W. Maris is hoogleraar aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn.

Noot:

¹ Vertaling van een lezing gehouden op de Europese Conferentie van Gereformeerde Kerken te Soest op 6 maart 2007. Voor het origineel 'The Unity of the church in a European context', zie *Lux Mundi* 26 (2007) 31-36 [No. 2 //June]. De vertaling is verzorgd door Tineke Sterrenburg-Hoogendoorn en Ruud ter Beek.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis, coördinator
'Achtergronden'

EINDREDACTEUR:

Dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, coördinator 'Meditatief',
Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel,
Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven'
en 'Wandelen met God',
Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert, coördinator
'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst',
Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december).
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Job en Gods hand in ons lijden I

Het boek Job is even herkenbaar als moeilijk te begrijpen. Herkenbaar is de vraag waarmee Job worstelt: hoe kan het dat God mij zulke vreselijke dingen laat overkomen? Moeilijk is het goed te begrijpen welk antwoord Job uiteindelijk krijgt. Wat leert dit bijbelboek ons over Gods hand in menselijk lijden?

G. Kwakkel ■

Vroeg of laat krijgt iedereen ermee te maken: vragen over de manier waarop God ons leven leidt. Vragen over zijn hand in het lijden dat mensen overkomt. Die vragen kunnen je bespringen, als er een grote ramp gebeurt. Waarom liet God het toe, dat op 11 september 2001 meer dan tweeduizend mensen de dood vonden, toen de Twin Towers in New York instortten? Waarom verdronken honderdduizenden mensen door de tsunami met Kerst 2004?

Soortgelijke vragen komen op je af bij gebeurtenissen in je eigen omgeving. Een echtpaar wacht jarenlang op de geboorte van een kind. Dan wordt de kindervens eindelijk vervuld, maar het kind overlijdt binnen een paar maanden. Je man wordt ernstig ziek en sterft. Je probeert er met je kinderen doorheen te komen. Maar na verloop van tijd haken zij allemaal af. Zij keren de kerk en het geloof de rug toe. Waarom laat God het toe, dat zulke dingen gebeuren? Je kent een aantal antwoorden. Je weet dat zulke dingen nooit gebeurd zouden zijn in onze wereld, als wij niet in zonde waren gevallen. Je weet dat het God nooit uit de hand loopt en dat Hij alle kwade dingen doet meewerken ten goede. Je weet dat het leed van dit leven in het niet valt bij de heerlijkheid straks. Je weet dat allemaal, maar je voelt je vaak zo machteloos. Wat moet je zeggen? Waarmee kun je mensen bemoedigen en echt helpen?

Met deze vragen in het achterhoofd wil ik het boek Job bespreken. Wat valt er uit Job hierover te leren? Wat vertelt het ons over de manier waarop God ons leven leidt, over zijn hand in menselijk lijden en over hoe wij daarmee om kunnen gaan?

Satans uitdaging aanvaard

Job is geen eenvoudig boek. De eerste twee hoofdstukken zijn vlot te lezen en goed bekend. Toch rijst er bij die eerste hoofdstukken al een moeilijke vraag.

Eerst wordt iets over het leven van Job verteld. Daarna krijgen wij een kijkje in de hemel. De hemelbewoners en Satan verschijnen voor de HEER. God wijst Satan met enige trots op Job: niemand op aarde is zoals hij, zo recht-schapen en vol eerbied voor God.

Maar Satan suggereert, dat Jobs vroomheid niet voortkomt uit pure liefde voor God. Job doet het alleen maar om er zelf beter van te worden. Hij doet het, omdat hij daardoor zeker kan zijn van Gods zegen en bescherming. Daarom stelt Satan de HEER voor een soort weddenschap met hem aan te gaan. Hij zegt als het ware: wedden dat het uit is met Jobs vrome leven, zodra hij daar zelf niets meer aan heeft? Pak hem die zegen en bescherming maar af; dan zult U zien dat hij U recht in uw gezicht vervloekt. En wat doet God dan? Zegt Hij: Satan, maak dat je wekomt met je vuile praatjes! Nee, Hij zegt: goed, doe het maar. Pak Job alles maar af. De HEER gaat op de uitdaging van Satan in. Hij geeft hem toestemming om Job in het ongeluk te storten. Het is allemaal heel bekend. Maar als je er even goed over nadenkt, rijst de vraag: hoe kan God dit doen? Hij heeft zelf getuigd van Jobs ontzag voor Hem en van zijn onberispelijke leven (1:8). Waarom neemt Hij het dan niet op voor Job? Waarom gaat Hij over Jobs rug in op die 'weddenschap' die Satan Hem voorstelt?

De HEER heeft genomen

Satan laat er geen gras over groeien. Hij buit de toestemming die God hem gegeven heeft uit door Job te treffen met vier zware klappen. Job verliest al zijn vee en vrijwel al zijn personeel. En wat het allerergste is: hij raakt van het ene moment op het andere al zijn tien kinderen kwijt.

Job reageert met te zeggen: *Naakt ben ik uit de schoot van mijn moeder gekomen en naakt zal ik in haar schoot terugkeren (1:21)*. Hij bedoelt: ik had niets bij mij toen ik op de wereld kwam; ik zal straks, bij mijn dood, ook niets kunnen meenemen. Niets is van mijzelf. Alles wat ik heb, heb ik gekregen. Dat Job dat bedoelt, blijkt uit de bekende woorden die hij erop laat volgen: *De HEER heeft gegeven, de HEER heeft genomen, de naam van de HEER zij geprezen*.

De HEER heeft gegeven en de HEER heeft genomen: dat is toch niet het hele verhaal? Het was toch Satan die Job alles had afgepakt? Moet hij niet genoemd worden als de eerste verantwoordelijke voor alles wat er gebeurd is? Het was inderdaad Satan die het deed. Maar de Heer houdt zichzelf er niet buiten. Hij zegt in hoofdstuk 2:3 tegen Satan: *jij hebt Mij ertoe aangezet hem (Job) zonder reden te gronde te richten*.

Het initiatief ging van Satan uit. Hij zette God er toe aan. Toch zegt God: op jouw aanstichten heb Ik hem te gronde gericht. Dat is de meest voor de hand liggende manier om Gods woorden te lezen. Eventueel zou je het ook zo kunnen opvatten: jij hebt Mij overgehaald en toen hebben wij samen Job te gronde gericht. Maar God zegt in elk geval niet: jij hebt Mij opgestookt en toen heb jij en niet Ik hem te gronde gericht. De HEER erkent zijn aandeel in wat er gebeurd is.

Wij, de lezers van het boek Job, weten hoe het gegaan is. Wij weten wat zich in de hemel heeft afgespeeld voordat Job door al die rampen werd getroffen. Wij weten dat Satan een grote rol speelde in het hele gebeuren. Nergens in het boek lees je, dat God Job daar iets over heeft verteld. Job wist dat niet. Hij zegt alleen maar: *de HEER heeft genomen*. Dan vervolgt de schrijver van het boek Job niet met: ach ja, Job wist nu eenmaal niet beter. Hij zegt: Job zondigde niet en zei niets onbehoorlijks over God.

Satan kan een rol spelen in lijden of rampen. Mensen kunnen dat ook. Dat hoeft je niet weg te strepen, omdat Job alleen maar zegt: *de HEER heeft genomen*. Jobs uitspraak laat wel zien, dat je zulke gebeurtenissen met de naam van God mag verbinden. Ook al weet je helemaal niet wat er precies is gebeurd, je weet wel dat God over alle dingen regeert. Het is dus niet een onpersoonlijke macht van het kwaad die goede mensen treft, zoals de titel van het boek van Harold Kushner suggereert: *Als het kwaad goede mensen treft. Toen het kwaad Job trof, was het goed dat hij zei: "de HEER heeft genomen"*.

Verbind het goede met God

In Job 2 verschijnt Satan weer voor God in de hemel. Hij zou nu moeten toegeven, dat hij de 'weddenschap' verloren heeft. Job heeft zijn God beslist niet vervloekt, integendeel. Maar Satan geeft zich nog niet gewonnen. Hij stelt, dat de test nog niet ver genoeg gegaan is. Job heeft nog steeds iets waarvan hij kan denken dat hij dat met zijn eigen vroomheid verdient: zijn eigen gezondheid. Als God hem die nou ook afpakt, dan zal de ware aard van Job alsnog naar boven komen. Hij zal God de rug toekeren, Hem recht in zijn gezicht vervloeken. Ook nu stuurt God Satan niet weg. Nog een keer gaat Hij op de uitdaging in. Hij geeft Satan toestemming om Job van zijn gezondheid te beroven. Als Satan dat gedaan heeft, krijgt hij steun van Jobs vrouw. Zij raadt Job aan dat te doen waarvan Satan gezegd had dat Job daar stellig bij zou uitkomen: God vervloeken (2:9). Maar Job weigert het advies van zijn vrouw op te volgen. Hij zegt dat haar woorden die van een dwaas zijn. Hij vraagt haar: *Al het goede aanvaardden we van God, zouden we dan het kwade niet aanvaardden?* (2:10).

Je zou Jobs vraag kunnen lezen als een uiting van doffe berusting. Zo in

de trant van: je moet nu eenmaal alles aanvaarden wat God je toedeelt, niet alleen het goede maar ook het kwade; je kunt niet anders. Zeker bij de oude vertaling, die van het Nederlands Bijbelgenootschap uit 1951, zou je in die richting kunnen denken: *zouden wij het goede van God aannemen en het kwade niet?* Maar wat Job hier uitsprekt, is geen doffe berusting. De bedoeling van Job komt in de Nieuwe Bijbelvertaling beter uit de verf. Job wil zeggen: altijd hebben wij het goede van God aanvaard; zo leefden wij, zo was onze gewoonte; zouden wij dan het kwade niet uit zijn hand aanvaarden?

Job heeft het in zijn reactie op zijn vrouw niet alleen over zichzelf. Hij zegt niet: ik heb het goede altijd aanvaard. Hij heeft het over 'wij', over zichzelf en over zijn vrouw. Hij bedoelt: zo deden wij dat tot nu toe, jij en ik. Jaren lang hebben wij Gods zegen ondervonden. Wij genoten van de rijkdom, de kinderen en al het andere dat God ons gaf. Wij ontvingen dat alles uit zijn hand.

Daarom kan Job nu ook het kwade uit Gods hand aanvaarden. Daarom kan hij zijn vrouw oproepen dat samen met hem te doen. Hij kan dat, omdat hij zijn God al jaren kent. Toen al die goede dingen gebeurden, was dat voor Job niet iets vanzelfsprekends. Hij verbond het heel bewust met God. Hij schreef het aan Hem toe. Hij leerde daarin zijn God kennen.

Zo kun je je voorbereiden op het aanvaarden van kwade dingen uit Gods hand. De beste manier om dat te doen is dat je je traint in de tijd waarin het goed gaat. Door de goede dingen niet als iets vanzelfsprekends te beschouwen, maar ze nadrukkelijk met God te verbinden. Als je Hem betreft bij de goede dingen in je leven, kun je meer verdragen als het minder gaat. Omdat je jouw God al heel lang kent. Je weet hoe Hij is. Je weet wat je aan Hem hebt.

Geen geforceerde lof

Nu Job onder de zweren in het stof zit, keert hij nog steeds zijn God niet de rug toe. Toen al zijn vee, zijn personeel en zijn kinderen hem waren ontnomen, maakte hij God geen enkel verwijt. Dat doet hij ook nu niet. Toch is er verschil tussen zijn reactie op de eerste serie rampen en zijn reactie in hoofdstuk 2:8-10. De eerste keer zei hij: *de naam van de HEER zij geprezen*. Dat zegt hij de tweede keer niet meer. Schoot Job daarin tekort? De bijbel-

tekst zelf ontkent dat: ondanks alles wat er gebeurd was *zondigde Job niet en sprak hij geen onvertogen woord* (2:10). Het wordt Job dus absoluut niet als zonde aangerekend dat hij nu niet meer zegt: *de naam van de HEER zij geprezen*. Dat hij dat nu niet zegt, is niet bijzonder. Dat hij het wel deed na de eerste rampen, in hoofdstuk 1:21, dát is uniek in het Oude Testament. Als de oudtestamentische vromen door lijden werden getroffen, klaagden zij tegenover God hun nood. Zij riepen hun 'waarom?' naar de hemel (zie bijv. Ps. 10:1; 22:2; 42:10; 44:24-25; 74:1; Jer. 15:18; Hab. 1:13). Dat was hun gewone reactie in zulke omstandigheden, en niet 'de HEER zij geloofd'. Het meest sprekende voorbeeld is Psalm 88. Die psalm is één lange klacht over de onbegrijpelijke ellende waarin de bidder verkeert. Een lofwoord aan het adres van God kun je in heel die psalm niet vinden. Of het moest al zijn in de eerste regel: *HEER, God, mijn redder* (Ps. 88:2). Maar gezien het vervolg van de psalm kun je daar met even veel recht een klacht in beluisteren: HEER, als U mijn redder bent, waarom redt U mij dan niet? De lof van God uitspreken en bezingen is het hoogste doel van ons leven. De HEER geniet van de lofzangen van Israël. Zij vormen het fundament van zijn troon (Ps. 22:4). Maar als de ellende onze keel dichtknijpt, forceert God ons niet. Dan heeft Hij, onze barmhartige Vader, er alle begrip voor dat het even niet lukt. Hij heeft geduld om te wachten op het moment waarop onze lof weer naar boven stijgt. Ook toen Job even niet meer zei: *de naam van de HEER zij geprezen*, zondigde hij niet.

Je mond houden

Vervolgens komen drie vrienden van Job op bezoek. Zeven dagen en nachten zitten zij naast hem op de grond. Al die tijd zeggen zij helemaal niets; de aanblik van zijn lijden doet hen verstommen. Van de zenuwarts Piet Los, enkele jaren geleden overleden, herinner ik mij de woorden: die vrienden van Job waren echte vrienden; zij hielden tenminste hun bek. Op papier staat het iets deftiger geformuleerd. Daar zegt Los over de omgang met depressieve mensen: "In dat opzicht kunnen we leren van de vrienden van Job, die aanvankelijk door hun lang en verbijsterd zwijgen lieten voelen, dat ze de ernst van de toestand aanvoelden. Pas toen ze gingen praten en oordelen gingen ze in de fout". Als je niet

weet wat je moet zeggen, houd dan gerust je mond. Daar help je iemand meer mee dan met vrome gemeenplaatsen.

Jobs omslag

In Job 3 lijken wij opeens een heel andere Job voor ons te hebben dan in hoofdstuk 1 en 2. Hij opent zijn mond en vervloekt zijn geboortedag. Op deze manier verder moeten leven is voor hem ondraaglijk. Veel liever nog was hij nooit geboren of als een misgeboorte onder de grond gestopt. Job prijst zijn God niet meer. Hij zegt niet langer dat wij niet alleen het goede maar ook het kwade uit zijn hand moeten aanvaarden. In plaats daarvan schreeuwt hij zijn waaroms naar de hemel: *Waarom geeft God het licht aan ongelukkigen, het leven aan verbitterden?* (3:20; zie ook vers 11 en 23).

Hoe komt het dat Job zo veranderd is? Vanwaar die omslag? Is het zwijgen van de vrienden hem toch te veel geworden? Dat zou kunnen. Dat de vrienden er het zwijgen toe deden, was psychologisch juist en heilzaam. Maar als zulke wijze en welbespraakte mensen ook na zeven dagen en nachten nog niets weten te zeggen, valt er kennelijk helemaal niets zinnigs te zeggen over Jobs lijden. Dan grijpt de wanhoop je toch naar de keel? Misschien is dat de reden geweest van Jobs omslag. Het zwijgen van de vrienden, dat aanvankelijk heel goed was, zou hem uiteindelijk gek gemaakt kunnen hebben. Maar de tekst vertelt dat niet. Dat Jobs stemming verandert, is overduidelijk. Waarom dat gebeurt, kunnen wij alleen maar raden.

Beroep op God tegen God

Vanaf hoofdstuk 4 tot en met hoofdstuk 31 rijgen de gesprekken tussen Job en zijn drie vrienden zich aan. In de loop van de discussie worden de vrienden steeds stiller. Zij zeggen het met toenemende duidelijkheid: Job, het kan niet anders, je moet wel gezondigd hebben en nog zwaar ook. Anders was dit je nooit overkomen. Deze beschuldiging van de vrienden is duidelijk in strijd met Gods eigen rapport over Job in hoofdstuk 1 en 2. Toch kun je wat zij zeggen niet zomaar aan de kant schuiven. Hun woorden en hun redenering klinken daarvoor veel te orthodox. Zij zouden met gemak een aantal bijbelteksten hebben kunnen noemen die hun visie

lijken te ondersteunen. Bijvoorbeeld Spreuken 12:21: *De rechtvaardige wordt niet door onheil getroffen, goddelozen worden bedolven onder ellende.* Of Psalm 37:25: *Ooit was ik jong, nu ben ik oud, en nooit zag ik dat een rechtvaardige werd verlaten, nooit zag ik zijn kinderen zoeken naar brood.* Ook het boek Deuteronomium verzekert het keer op keer: het gaat je goed als je je aan Gods geboden houdt; als je je van Hem afkeert, zal de ellende je achterhalen (zie bijv. Deut. 6:17-19; 11:26-28; 28). Was het dan vreemd dat de vrienden dachten: als Job onder zoveel ellende bedolven wordt, moet hij wel als een goddeloze geleefd hebben?

Jobs reactie op wat zijn vrienden zeggen, is niet helemaal eenduidig. Zo gaat het natuurlijk vaak in een levendige discussie, zeker als drie mensen samen een ander in het nauw brengen. Soms zegt Job: wat jullie zeggen, klopt helemaal niet; het is niet waar, dat het de rechtvaardigen goed gaat en de goddelozen slecht. Die lijn volgt hij bijvoorbeeld in 21:7: *Waarom leven goddelozen lang, tot in hun ouderdom welvarend en gezond?* Op andere momenten gaat hij veel verder mee in de gedachtegang van zijn vrienden. Dan komt wat hij zegt op het volgende neer: inderdaad, wat jullie zeggen is zoals het gewoonlijk gaat. God helpt en beschermt de vromen en Hij laat de boosdoeners ellende ondervinden. Maar het punt is, dat het in mijn geval niet gaat zoals het behoort te gaan. Ik heb niet zo gezondigd dat ik dit lot verdien. Als ik wat mij overkomt vergelijk met hoe het hoort te gaan, moet ik zeggen dat God mij onrecht doet. Die lijn volgt Job onder andere in Job 19:7: "Ik schreeuw: 'Onrecht!' - maar krijg geen antwoord. Ik roep om hulp - maar vind geen recht".

Toch keert Job zich ook dan niet van zijn God af. Hij gaat juist bij God in beroep tegen het onrecht dat diezelfde God hem aandoet:

Maar nog heb ik in de hemel mijn getuige, nog heb ik daar mijn pleitbezorger.

Zijn mijn vrienden soms mijn voorpraak? Nee, in tranen zien mijn ogen op naar God. Laat hij oordelen tussen mens en God, zoals tussen een mens en zijn gelijke (Job 16:19-21; vgl. ook 19:23-27; 23:3-9).

In hoofdstuk 31 sluit Job de gesprekken met zijn vrienden af met een lange onschuldbetuiging. Ook daarin beroept hij zich op God en vraagt Hem om antwoord (zie m.n. 31:35-37).

Voordat God antwoord geeft, neemt een vierde vriend, Elihu, nog het woord. Hij probeert een uitspraak te doen in het geschil tussen Job en zijn vrienden. Ook hij slaagt er echter niet in het conflict tot een oplossing te brengen.

Het recht van de sterkste?

Dan verschijnt God de HEER zelf. Hij voldoet dus aan Jobs wens: De hemelse rechter laat eindelijk van Zich horen en spreekt Zich uit. Maar Hij zegt iets heel anders dan Job verlangde. Hij stelt Job niet in het gelijk. In plaats daarvan wijst Hij Job hoofdstukken lang op het enorme verschil tussen Hem, de Schepper van alle dingen, en Job. Job was er niet bij, toen Hij de wereld schiep. Job snapt maar een heel klein beetje van hoe de schepping in elkaar zit. Job valt in het niet bij machtige schepselen van God, zoals het nijlpaard en de krokodil. Durft hij dan met God te twisten? Wil hij Gods recht ontkennen en zelf vrijuit gaan? (zie m.n. Job 40:2,8 NBV).

In dit alles legt God legt met geen enkel woord verantwoording af van zijn gedrag. Hij legt niet uit waarom Hij het recht had zo met Job te handelen als Hij gedaan heeft. Het lijkt er eerder op dat Hij Job probeert te imponeren of zelfs te intimideren met zijn grote macht. Je krijgt de indruk dat God Zich in feite beroept op het recht van de sterkste. Die indruk kan vooral door 40:9 gewekt worden. Daar vraagt de HEER aan Job: *Is jouw arm zo sterk als die van God, heb jij zo'n donderstem als Hij?* (in de vertaling van het NBG van 1951 is het 40:4). Maar het recht van de sterkste is toch geen recht? Is deze uitspraak van de HEER eigenlijk niet een zwaktebod?

Daarover de volgende keer verder.

Prof. Dr. Gert Kwakkel doceert Oude Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Noot:

1. P. Los; A. Kooij, *Hoe depressief is de blijmoedige christen?* (GSEF brochure), Barneveld: De Vuurbaak, 1988, blz. 15

Testament en nalaten,

regels om wel te doen!

Een testament is maken is een daad waar mensen vaak tegen op zien. Bij een testament gaat het immers over het moment, de dag dat ons leven op aarde eindigt. Over het maken van een testament spreken we dan ook niet al te veel. Toch zijn er voldoende aanleidingen om er tijdig bij stil te staan. Voor ouders geldt dat zij het voogdijschap van jonge kinderen er in kunnen regelen, voor kinderen met een handicap is het goed om zaken als bewindvoering en curatele geregeld te hebben. En hoe zit het met de verdeling van de nalatenschap. In een testament kun je ook iets vastleggen over het schenken van geld aan een goed doel.

J. Westert ■

Vrijwel iedereen wordt in zijn leven op bepaalde momenten bepaald bij de vraag naar het nut en de noodzaak van een testament. Vaak blijft het erbij en lang niet ieder voegt de daad bij het woord. Het maken van een testament vraagt om een actie, waar mensen tegenaan hikken. Met een testament kun je bewust richting geven aan wat er met uw bezit moet gebeuren na uw overlijden. Het is ook makkelijker voor nabestaanden, als zij uw wensen kennen. Het belang van een testament komt nog wat nadrukkelijker in beeld in geval van levensvragen over het voogdijschap van kinderen, bijvoorbeeld bij gelijktijdig overlijden van ouders. Als ouder wil je zulke situaties graag goed op orde hebben. Voor ondernemers met een eigen zaak is van belang om de zaken goed te regelen. Een testament voorkomt in gezinnen soms ook heel wat overleg, en in het slechtste geval ruzie. Het laatste heb ik in mijn arbeidszaam leven te vaak meegemaakt en mij regelmatig afgevraagd: waarom is er geen testament. Zo hadden veel problemen tussen nabestaanden voorkomen kunnen worden.

Informatie over erfrecht

Mensen hebben soms ook de behoefte om een deel van hun vermogen via een legaat of erfstelling na te laten aan de kerk of (christelijke) organisaties. In een testament concretiseer je die wensen. Mocht iemand later nog tot een andere afweging komen, kan het testament worden aangevuld of gewijzigd. Op de website www.weldoendoornalaten.nl geeft een aantal christelijke charitatieve organisaties

praktische informatie over het belang van een testament, erfdeel en legaten. Maar ook vindt u daar informatie over een codicil, waarin u zelf vastlegt, welke sieraden, documenten, boeken of zaken, die bij de inboedel horen, worden nagelaten aan bepaalde personen. Jammer overigens, dat deze site niet regelmatig wordt aangevuld met nieuwe informatie. Een andere site waar u voor informatie goed terecht kunt is www.notaris.nl

alle bezittingen en alle schulden gaan over op de erfgenamen

Sinds 1 januari 2003 is het erfrecht ingrijpend veranderd. Eén van de belangrijkste wijzigingen is de positie van de langstlevende echtgenoot. Het nieuwe erfrecht zorgt ervoor dat die financieel beter verzorgd achterblijft. Ook een ontferde echtgenoot krijgt bepaalde rechten als dat nodig is voor zijn verzorging. De rechten van de kinderen worden beperkt.

Het erfrecht geeft regels met betrekking tot het overlijden van een persoon. Degene die overlijdt, wordt erflater genoemd. Het vermogen dat iemand nalaat, bezittingen en misschien ook wel schulden, heet nalatenschap. Alle bezittingen en alle schulden gaan over op de erfgenamen.

Erfgenamen

De wet bepaalt wie de erfgenamen zijn, als de overledene géén testament heeft gemaakt. Dit heet versterferfrecht.

De wet verdeelt de mogelijke erfgenamen (de

familieleden) achtereenvolgens in vier groepen. Pas als in een groep géén familielid aanwezig is, komen personen uit de daaropvolgende groep als erfgenaam in aanmerking. In het wettelijk erfrecht erven alleen de bloedverwanten.

Niet-bloedverwanten, zoals zwagers, schoonzusters, aangetrouwde kinderen of stiefkinderen kunnen volgens de wet nooit erfgenaam zijn. Echtgenoten zijn, als niet-bloedverwanten, de uitzondering op deze regel. Een van tafel en bed gescheiden man of vrouw komt niet meer als erfgenaam in aanmerking. Met een testament kan men afwijken van de standaardregels. Dat wordt testamentair erfrecht genoemd.

Ik geef twee voorbeelden. Beide voorbeelden zijn ontleend aan de bovenvermelde sites.

Voorbeeld 1: Een man overlijdt en laat een vrouw en drie kinderen achter. De man heeft vier erfgenamen, te weten zijn vrouw en zijn drie kinderen; ieder erft $\frac{1}{4}$ gedeelte.

Voorbeeld 2: Een man heeft geen vrouw en geen kinderen. Bij zijn overlijden zijn in leven zijn beide ouders en twee broers. Ieder erft dan $\frac{1}{4}$ gedeelte. Zijn er drie broers, dan erven de ouders ieder $\frac{1}{4}$ gedeelte en de broers ieder $\frac{1}{6}$ gedeelte. Is een broer al overleden met achterlating van kinderen, dan erven zijn kinderen samen in zijn plaats.

Indien er uiteindelijk in het geheel geen erfgenamen blijken te zijn en niet testamentair is geregeld aan wie of welke instelling de erfenis wordt nagelaten, vervalt zij aan de staat.

De wet regelt dus in alle voorkomende gevallen wie de erfgenamen zijn van de overledene. Iedereen die zestien jaar of ouder is, kan van de wettelijke regels afwijken door een testament te maken. Vele redenen, ook fiscale, kunnen hierbij een rol spelen. Afgezien van enkele uitzonderingen worden testamenteën gemaakt ten overstaan van een notaris. De notaris legt de uiterste wil van de erflater vast in een notariële akte: het testament. De notaris adviseert de cliënt (de testateur) daarbij over mogelijke bepalingen in zijn situatie. Een testament heeft pas rechtskracht als de testateur en de notaris het hebben ondertekend. Het wijzigen van een testament is op elk moment mogelijk door het maken van een nieuw testament. Elke wijziging of herroeping van een bestaand testament moet ook weer via een notaris geregeld worden. Het verscheuren van een afschrift van een bestaand testament heeft geen rechtskracht; het testament blijft gewoon geldig.

Verantwoordelijkheid en nalatenschap

Technische informatie over een testament is nuttig, maar zoals al gezegd, het opmaken van een testament blijft voor veel mensen een beladen thema dat ze graag uitstellen. Hoewel een christen weet heeft van Gods genade en weet heeft van de hemel en de weg tot God door Jezus Christus, is het regelen van de nalatenschap een onderwerp waar niet vaak over wordt gesproken.

Verantwoordelijkheid nemen is een bekend thema in de actuele politieke maatschappelijke discussie van de laatste jaren. Ook in de christe-

lijke ethiek is verantwoord handelen een bekend thema. Prof. dr. J. Douma heeft er breed over geschreven. Dat verantwoord handelen geldt het omgaan met ons leven, onze tijd, onze medemens, onze bezittingen en ik voeg er aan toe ook het nalaten van onze bezittingen aan onze erf-laters en nabestaanden. Verantwoordelijkheid strekt zich ook uit over onszelf tot en met onze laatste wens en nalatenschap. Ook testamentaire zaken behoren tot het gebied van onze eigen verantwoordelijkheid. Met andere woorden: als goede rentmeesters zijn we bezig met de middelen die God ons heeft toevertrouwd. Die opdracht strekt zich uit over ons hele leven, inclusief onze laatste wens. De lijn van verantwoordelijkheid bepaalt ons zo nog extra bij het belang van het nadenken over het laatste van ons leven en de vastlegging daarvan in een testament.

Legaten en schenkingen

Tot nu toe schreef ik vooral over het testament in relatie tot de nabestaanden. Er is nog een ander aspect. Dat betreft het schenken van een deel van je vermogen aan een goed doel. Soms kom je tegen, dat een overleden lid van je kerkelijke gemeente een legaat heeft geschonken aan de kerk. Organisaties en verenigingen, waar mensen in hun leven veel bij betrokken zijn geweest, of waar de doelstelling hen na aan het hart liggen, worden bedacht in een testament. Degenen die je lief zijn kunnen we nalaten, maar misschien is er ook ruimte om anderen, zoals de kerk en andere organisaties te laten delen in uw nalatenschap.

die opdracht strekt zich uit over ons hele leven, inclusief onze laatste wens

Er zijn verschillende manieren voor. In bladen van een aantal organisaties wordt ook bewust gerefereerd aan deze mogelijkheid. U komt dan bijvoorbeeld de volgende tekst tegen: Ik legateer (eventueel vrij van rechten en kosten) en uit te keren binnen zes maanden na mijn overlijden aan de Stichting X, gevestigd te Y, een bedrag in contanten groot. Of als voorbeeld van erfstelling: Ik benoem tot erfgenaam voor... deel de vereniging X, gevestigd te Y. Charitatieve organisaties of andere instellingen voor goede doelen, kunnen u ook vaak zelf informeren hoe zij omgaan met legaten en erfenissen.

Transparante organisaties

Voor een aantal instellingen zijn legaten, schenkingen en erfenissen een belangrijke bron van inkomsten om hun doelstelling te kunnen verwezenlijken. Ik zou overigens zelf helder aangeven voor welk doel u geld nalaat aan een instelling. Bij sommige instellingen gelden regels, dat zij eerst hun vermogen moeten hebben opgebruikt, alvorens zij voor subsidies, of kerkelijke bijdragen in

aanmerking komen. Het zal vaak niet de bedoeling van de erflater zijn dat zijn nalatenschap wordt gebruikt voor de instandhouding van het werkapparaat van een organisatie. Een nalatenschap heeft eigenlijk tot doel om een organisatie, die je lief was iets extra's te laten doen. Er zijn instellingen, die daarin voorzien door voor nalatenschappen een onafhankelijke stichting in het leven te roepen. Zoals bijvoorbeeld de 'Stichting vrienden van organisaties', die met enige regelmaat legaten, schenkingen of een erfenis ontvangen, doen er goed aan om zelf ook te zorgen voor een transparant beleid op dit punt. Laat in een kerkelijke gemeente eerst een commissie advies uitbrengen over een goede bestemming van een legaat in plaats van het te vlot aan te wenden voor de gewone dagelijkse exploitatie. Ook de verantwoording en voorlichting van charitatieve organisaties vraagt op dit punt meer aandacht.

In uw testament kunt u echter ook regelen, dat uw legaat of erfenis met een speciale bestemming wordt geschonken. Ik heb in het voorgaande drie begrippen gebruikt: legaat, erfstelling, schenking. Het zijn verschillende manieren om uw steun vorm te kunnen geven. Met een legaat omschrijft u welk deel van uw geld of goed u nalaat aan het goede doel. Met een erfstelling maakt u een instelling of personen tot (mede)erfgenaam. Met een schenking kunt u bijvoorbeeld regelen, dat u vijf jaar lang een lijfrenteschenking aan een goed doel wil schenken. Deze vorm van periodieke schenking moet notarieel worden vastgelegd. Deze verplichting vervalt echter bij overlijden. Wel is er de mogelijkheid om een schenking tijdens het leven tot uw beschikking te houden. Bij overlijden wordt het geschonken bedrag in mindering gebracht op uw vermogen. Zij valt dan toe aan de organisatie of stichting zonder dat daarover successierechten moet worden betaald. Een dergelijke regeling moet u notarieel vastleggen. De notaris kan ook over deze mogelijkheden goed adviseren.

Er valt veel meer te zeggen over testament, legaten en erfenis. Deze bijdrage is bedoeld om u te wijzen op mogelijkheden. Ik heb al geattendeerd op enkele websites. Ik noem er nog een: www.goededoelengids.nl U treft hier informatie aan over een aantal instellingen die informatie geven over goede doelen. Ook de notaris in uw woonplaats beschikt vaak ook over goede informatieve brochures. Ik hoop de actualiteit en het belang van een testament met deze bijdrage op een informatieve wijze in uw aandacht te hebben aanbevolen.

Jan Westert is directeur van het ROC 'Menso Alting' te Groningen en als redacteur de coördinator van de rubriek 'Samenleving' van dit blad.

Reacties: j.westert@planet.nl Bij dit artikel is gebruik gemaakt van informatie van de notarislijn en weldoendoornalaten.

Nieuwe belastingregels voor kerken en algemeen nut beogende instellingen

Met ingang van 1 januari 2008 veranderen de belastingregels voor algemeen nut beogende instellingen (ANBI) op het gebied van schenking, successie en aftrek van giften (inkomsten- en vennootschapsbelasting). We zetten kort de belangrijkste informatie op een rij, want de nieuwe regeling geldt voor kerkelijke, levensbeschouwelijke, charitatieve, wetenschappelijke of algemeen nut beogende instellingen. In het algemeen gaat het om fondsverwervende instellingen, die voor een belangrijk deel zijn aangewezen op giften en schenkingen. In de kring van lezers van *De Reformatie* zijn er ongetwijfeld velen, die daar op de een of de andere wijze mee te maken hebben. Zij doen er goed aan om voor het nieuwe jaar even goed naar deze materie te (laten) kijken.

Alleen de instellingen die de Belastingdienst heeft aangewezen als een ANBI kunnen vanaf 1 januari 2008 gebruik maken gebruikmaken van de fiscale voordelen. Om als een ANBI te worden aangewezen, moet u een beschikking aanvragen bij de Belastingdienst, ook als u eerder al gerangschikt bent bij de Belastingdienst. Iedereen moet aan de slag om per 1 januari de beschikking te krijgen. Voor laatkomers geldt daarna de dagtekening van afgifte van de beschikking. De Belastingdienst/Oost-Brabant/kantoor 's-Hertogenbosch behandelt de verzoeken van de instellingen die willen worden aangewezen als een ANBI. Ook is de Belastingdienst/Oost-Brabant/kantoor 's-Hertogenbosch bevoegd voor het toezicht op ANBI's en het eventueel heffen van verschuldigde schenkingsrechten.

Wat is een ANBI? Een ANBI is een kerkelijke, levensbeschouwelijke, charitatieve, culturele, wetenschappelijke of algemeen nut beogende instelling die als zodanig door de Belastingdienst is aangewezen. Dat zijn kerkelijke, levensbeschouwelijke, charitatieve, culturele, wetenschappelijke of algemeen nut beogende instellingen. Om als een ANBI aangewezen te kunnen worden, moeten het doel en de feitelijke werkzaamheden van de instelling een algemeen belang dienen. Verder mag een ANBI geen winstoogmerk hebben. Een instelling mag dus geen particulier of individueel belang dienen. Onder andere sportverenigingen, personeelsverenigingen en commerciële instellingen zijn geen ANBI.

Meer en uitgebreide informatie is te vinden op de site van de Belastingdienst. Zoals gezegd kerken, diaconale instellingen en verenigingen die veel gebruik maken van giften en schenkingen, doen er goed aan tijdig een beschikking als ANBI aan te vragen. Laat het in ieder geval een onderwerp van gesprek zijn met uw accountant of financieel deskundige.

Liedboek gezang 32: Hoe lieflijk, hoe schoon zijn de schreden

lied van de week

Het lied 'Hoe lieflijk, hoe schoon zijn de schreden' van Jan Wit is geschreven bij Jesaja 52:7-10 en Romeinen 10:15. Hij publiceerde het gezang in zijn bundel *Ministeriale* uit 1966. Daar droeg het lied de titel 'De schreden' en blijkens de toelichting in de bundel bevond het lied zich toen al in het dossier van de gezangencommissie die een nieuw liedboek voorbereidde.

J. Smelik ■

Tekst

Wie de liedtekst doorleest, zal zonder problemen de bekende profetie uit Jesaja herkennen over de 'voeten van de vreugdeboden', zoals in de NBG-vertaling uit 1951 stond.

Nadat in Jesaja 51:17-23 geprofeteerd is dat Jahweh de 'bedwelmende beker', de beker van zijn toorn uit de hand van Jeruzalem heeft genomen, gaat de heilsprofetie verder in hoofdstuk 52 met de toezegging dat Hij Jeruzalem zal bekleden met een pronkgewaad en dat de stad plaats mag nemen op de troon (vgl. Jes. 52:1,2). In de verzen 7 tot 10 staat dan de magistrale profetie over de vreugdebode die over de bergen aangesneld komt om Sion redding, sja-loom, aan te kondigen: God is je koning en Hij keert terug naar Sion om te troosten en vrij te kopen. En dat zal gebeuren ten overstaan van alle volken.

Op dit gedeelte uit de profetie grijpt Paulus terug in Romeinen 10:15, waar hij betoogt dat God zijn goede evangelie van verlossing en ontferming laat verkondigen: *En hoe kan iemand verkondigen als hij niet is uitgezonden? Het is zoals geschreven staat: 'Welkom zijn zij die goed nieuws verkondigen.'*

Jan Wit betoogt in het *Compendium* dat Paulus de woorden uit Jesaja in een geheel andere context gebruikt; in Jesaja zouden de woorden over de vreugdebode gericht zijn tot het vernederde Jeruzalem, terwijl de apostel ze in Romeinen 10 gebruikt om te spreken over gezanten die van Sion uit over de gehele bewoonde wereld worden uitgezonden. Het is echter de vraag of Wit hiermee gelijk heeft, want in Romeinen 9 en 10 gaat het immers ook over de positie van het volk Israël, zoals onder meer blijkt uit Romeinen 10:16-21. Voor het begrijpen en interpreteren van het lied zijn deze exegetische vragen niet relevant.

Wanneer u de coupletten legt naast de verzen 7 tot en met 10 uit Jesaja 52, dan zult u snel ontdekken dat het eerste couplet correspondeert met vers 7, couplet 2 met vers 8, couplet 3 met vers 9, couplet 4 met vers 10. Het laatste couplet herneemt bovendien gedachten uit de eerste strofe en verbreedt de horizon naar alle landen en alle volken.

Melodie

Als melodie voor zijn lied koos Jan Wit de melodie Psalm 52 uit het Geneefse psalter, die de dichter in het *Compendium* typeert als een 'zeer vrolijke, bijna dansante melodie'. De vroegst bekende bron waaruit we de melodie kennen, is het psalmboek **Les Pseaumes de David mis en rime Francoise**, dat in 1562 te Genève gedrukt werd. Dit was de eerste uitgave met het volledige psalter.

De tekst van de berijming van Psalm 52 stond echter al in de uitgave van *Octante trois pseaumes* uit 1554, die ten opzichte van de oorspronkelijke uitgave uit 1551 een appendix bevatte met zes nieuwe psalmen van Th. de Beze: 52, 57, 63, 64, 65 en 111. De psalmen 52 en 57 werden zonder melodie afgedrukt, de andere vier dienden gezongen te worden op een al bestaande melodie. In 1559 verscheen een melodie bij Psalm 52 in de bundel *Psalmodie de quarante et un pseaumes royaux* van Phillibert Jambe-de-Fer. Het betrof een andere melodie dan uiteindelijk in het definitieve psalter uit 1562 terechtgekomen is.

De melodie die wij kennen van Psalm 52 is gecomponeerd door iemand die bekend staat onder de naam 'Maître Pierre' en die in totaal veertig melodieën voor het psalter componeerde.

Welke persoon schuilgaat achter 'Maître Pierre', weten we niet met zekerheid. Er zijn namelijk drie Geneefse cantors bekend met de

voornaam 'Pierre': Dubuisson, Daventès en Dagues. Veelal wordt tegenwoordig op goede gronden aangenomen dat het om Pierre Daventès ging, die rond 1525 in Rabstens geboren werd, in 1559 naar Genève kwam waar hij op 31 augustus 1561 overleed.

De melodie-regels zijn duidelijk twee aan twee gegroepeerd, zoals ook nadrukkelijk blijkt uit het ontbreken van rusten na de regels 1, 3, en 5. Daarbij moet aangetekend worden dat in een aantal uitgaven van het Geneefse psalter uit 1562 na de eerste regel wel een rust genoteerd stond. In de eerste uitgave van Datheens psalmboek uit 1566 staat geen rust genoteerd en die versie lijkt me uit muziekanalytisch oogpunt het meest voor de hand liggend.

Gebruik

Het lied is in de liturgie vrij breed inzetbaar. Het past uitstekend in deze tijd van het kerkelijk jaar waarin de voleinding en voltooiing van Gods wereld en Gods rijk nadrukkelijk aan de orde komen. Het lied kan gebruikt worden in de adventstijd, en met name op de eerste

adventszondag. Tenminste, wanneer op die zondag de klassieke thematiek van Christus' intocht in Jeruzalem (intoct van Koning Jezus in deze wereld) aan de orde komt.

Niet zelden wordt de lijn doorgetrokken van de vreugdebode uit Jesaja 52:7 en de verkondigers uit Romeinen 10:15 naar de predikers zoals wij die kennen. In die zin dat bij het 'verkondigen van de blijde boodschap' primair (en soms m.i. te eenzijdig) gedacht wordt aan 'preken'. Vanuit deze gedachte zal het lied passend gevonden worden te zingen bij bijvoorbeeld het bevestigen van een predikant (zendeling). Het lied kan echter breder gebruikt worden. Want de *verkondiging* wordt ook verder gedragen door allen aan wie het evangelie verkondigd is. Dat leren we niet alleen uit Romeinen 10:8-14, maar ook uit Deuteronomium 30:11-16. En bij dat laatstgenoemde bijbelgedeelte schreef Jan Wit een ander bijbellied: 'Het woord dat u ten leven riep' (*Liedboek* gez. 7), waarbij hij ook een psalmmelodie gebruikte.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont te Steenwijk.

PERSBERICHT

Mededelingen van het College van Bestuur van de TU Kampen

jaarverslag 2006 CvT

Het College van Toezicht van de TU heeft in zijn jaarverslag over 2006 gerapporteerd dat met alle docenten gesprekken zijn gevoerd en dat de curatoren diverse colleges hebben bijgewoond. De curatoren hebben vastgesteld dat het onderwijs en het onderzoek aan de TU Schriftgetrouw en over het algemeen van goed niveau is. Het College van Bestuur heeft hier dankbaar en met instemming kennis van genomen.

verruiming toelatingseisen studenten

Tot nu toe konden studenten uitsluitend toegelaten worden met een VWO diploma of een HBO diploma. Onlangs is besloten om de toelatingseis te versoepelen. Voortaan kunnen -net als aan andere universiteiten- ook studenten worden toegelaten die een HBO propedeuse hebben voltooid.

studenten in de cursus 2007-2008

Voor de cursus 2007-2008 zijn zeventien nieuwe studenten ingeschreven. Vijf beginnen rechtstreeks met de theologische studie, twaalf zijn begonnen met de vooropleiding klassieke talen. Het totaal aantal studenten bedraagt nu: 12 voor de vooropleiding, 46 voor de bachelor en 14 voor de master. 15 studenten zijn bezig met het afronden van de oude ongedeelde opleiding.

beëindiging dienstverband classicus

Drs. J.J. Oosterhuis-den Otter had een benoeming aan onze TU en ook aan de TU te Apeldoorn tot docent in de klassieke talen. Ze heeft te kennen gegeven dat ze haar dienstverband met onze TU wilde beëindigen. Eén van de redenen was dat het onderwijs in Apeldoorn wordt gegeven in twee semesters, terwijl het in Kampen in vier periodes wordt gegeven. Een andere was de verschillende plaats van de colleges klassieke talen in het geheel van de studiegang in Kampen en Apeldoorn. Dat maakte het combineren voor haar lastig. Na overleg met de TU Apeldoorn is besloten dat onze TU nu afzonderlijk de ontstane vacature zal gaan invullen.

versterking management gewenst

De dagelijkse leiding van de TU constateert dat er heel veel werk verzet wordt, maar dat er in organisatorisch opzicht nog meer werk blijft liggen. Organisatorisch werk toevertrouwen aan docenten, is een noodmaatregel die niet structureel mag zijn. Daarom ontwikkelt de dagelijkse leiding concrete voorstellen ter versterking van de staf van de TU.

rapportage aan de synode

Het rapport aan de Generale Synode die in 2008 wordt samengeroepen te Zwolle, is vastgesteld. Omdat tal van zaken nog lopen, zal er vlak voor de opening van de synode nog aanvullende rapportage moeten komen, onder meer over de aanvraag van financiële overheidssteun. Een positief antwoord bleef tot nu toe uit. De deputaten blijven hun best doen, om financiële overheidssteun te ontvangen voor de TU. De komende jaren zal de TU voor zijn financiën volledig afhankelijk blijven van de giften en legaten van particulieren, en van de bijdragen van de kerken.

In opdracht van het College van Bestuur van de TU,

W.F. Wisselink, secretaris.

INVENTARIS

vertrouwd verzekerd

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

De premie is laag en de dekking is hoog.
Wat wil je nog meer?

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

LPB uitzendingen via bestaande kerktelefoon

Steeds meer kerken gebruiken een kerktelefoonsysteem via internet. De gebruikers van deze systemen zijn voor een groot deel ook doelgroep van de LPB.

Wij willen deze mensen graag met onze opnamen bereiken. Daarom gaan we elke week een CD van de LPB via bestaande kerktelefoonsystemen aanbieden aan deze luisteraars.

Deze uitzendingen zijn daarnaast ook voor iedereen te beluisteren via **www.luisterpost.nl**. Daar vindt u ook het programma voor de komende weken.

Heeft u vragen? Neem dan gerust contact met ons op.

Postbus 499, 8000 AL Zwolle
038 - 42 70 448, lpb@gbouw.nl
Giro 1250509

luisterpost|bralecah

Voor elkaar!

Lutten - nieuw adres ds. P.J. de Haan: Dedemsvaartseweg Noord 58, 7775 AL Lutten, tel. 0523-684121, e-mail: p.j.dehaan@wanadoo.nl

Drachten-Zuid/West - beroepen : ds. P. Poortinga te Eindhoven-Best

Assen-Zuid - bedankt voor beroep: ds. R. Kelder te Nijkerk-West
Steenwijk - bedankt voor beroep: R. Sietsma te Grootegast
Bunschoten-West - beroep aangenomen: ds. R. Kelder te Nijkerk-West

Hasselt - De Gereformeerde Kerk heeft per 1 oktober 2007 in overleg met de uitzendende instanties beroepbaar gesteld: ds. P.R. Baas, Verlengde Haerderweg 5-K6, 8085 RJ Doornspijk, tel. 06-10861059, e-mail: peter_trijnie@hotmail.com.

Kampen - beroepbaar: G. Riemer, Voorstraat 74, 8261 HT Kampen, tel. 038-4449832, e-mail: gerritriemer@zonnet.nl

Kampen - Ds. C. van Kalkeren, emerituspredikant van de gemeente Duiven-Velp, is donderdag 11 oktober op de leeftijd van 91 jaar in zijn woonplaats Kampen overleden.

Casper van Kalkeren werd geboren op 30 mei 1916 in Alphen a/d Rijn. Hij studeerde aan de Theologische Hogeschool in Kampen en werd in 1947 predikant in Schouwerzijl. Daarba stond hij vanaf 1951 in Bolnes-Slikkerveer (nu Ridderkerk) i.c.m. IJsselmonde. Vier jaar later vertrok hij als zending naar Oost-Sumba (Indonesië), formeel was hij toen verbonden aan de kerk van Zwolle. Op Sumba was hij werkzaam als docent aan de opleidingsschool voor evangelisten in Katorakoe. In 1963 keerde Van Kalkeren terug en werd hij predikant in Holwerd en vervolgens in Onnen (1969). In deze periode bleef hij bij de school op Sumba betrokken. Vanaf 1976 tot aan zijn emeritaat in 1981 was hij predikant in Velp. Een jaar later was hij betrokken bij de oprichting van de International Conference of Reformed Churches (ICRC), een internationale koepel van gereformeerde en presbyteriaanse kerken.